

УДК 34:004.8:37

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-5\(47\)-2615-2625](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-5(47)-2615-2625)

Стащак Анжела Юрївна доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри правового регулювання економіки, Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця, м. Харків, <https://orcid.org/0000-0003-2285-0543>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Анотація. У статті здійснено комплексне дослідження правового регулювання використання штучного інтелекту в освітній діяльності в умовах цифрової трансформації суспільства та активного розвитку генеративних технологій. Проаналізовано сучасні теоретичні підходи до визначення поняття штучного інтелекту, а також особливості його застосування у сфері освіти. Визначено основні напрями використання технологій штучного інтелекту в освітньому процесі, включаючи адаптивне навчання, автоматизоване оцінювання, аналітику освітніх даних та використання генеративних мовних моделей.

Особливу увагу приділено аналізу міжнародного та європейського досвіду правового регулювання штучного інтелекту. Досліджено положення Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence UNESCO, принципи OECD щодо штучного інтелекту, а також положення Artificial Intelligence Act Європейського Союзу. Встановлено, що європейський підхід базується на ризик-орієнтованій моделі регулювання та передбачає підвищені вимоги до систем штучного інтелекту, які використовуються у сфері освіти.

Проаналізовано сучасний стан правового регулювання використання штучного інтелекту в Україні. Визначено, що національне законодавство у відповідній сфері має фрагментарний характер та не містить комплексного механізму регулювання використання ШІ в освітній діяльності. Особливу увагу приділено проблематиці академічної доброчесності, захисту персональних даних, алгоритмічної дискримінації та відповідальності за рішення систем штучного інтелекту.

Обґрунтовано необхідність формування комплексного правового механізму використання штучного інтелекту в освіті з урахуванням європейських стандартів та міжнародних рекомендацій. Запропоновано напрями вдосконалення законодавства України у сфері регулювання використання генеративного штучного інтелекту в освітньому процесі.

Ключові слова: штучний інтелект, освіта, правове регулювання, академічна доброчесність, AI Act, цифровізація освіти.

Stashchak Anzhela Yuriiivna Doctor of Legal Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Legal Regulation of Economy, Kharkiv National Economic University named after Simon Kuznets, Kharkiv, <https://orcid.org/0000-0003-2285-0543>

LEGAL REGULATION OF THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN EDUCATIONAL ACTIVITIES: CONTEMPORARY CHALLENGES AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Abstract. The article provides a comprehensive study of the legal regulation of artificial intelligence in educational activities within the context of digital transformation and the rapid development of generative technologies. The study analyses contemporary theoretical approaches to defining artificial intelligence and examines the peculiarities of its application in education. The main areas of AI implementation in educational processes are identified, including adaptive learning systems, automated assessment, educational data analytics, and the use of generative language models.

Particular attention is devoted to the analysis of international and European approaches to AI regulation. The article examines the provisions of the UNESCO Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence, the OECD Principles on Artificial Intelligence, and the Artificial Intelligence Act of the European Union. It is established that the European regulatory model is based on a risk-oriented approach and imposes enhanced legal requirements on AI systems used in education.

The current state of legal regulation of artificial intelligence in Ukraine is analysed. The study demonstrates that Ukrainian legislation in this field remains fragmented and lacks a comprehensive legal framework governing the use of AI in educational activities.

Particular emphasis is placed on issues of academic integrity, personal data protection, algorithmic discrimination, and liability for decisions made by artificial intelligence systems.

The article substantiates the necessity of developing a comprehensive legal mechanism for regulating artificial intelligence in education in accordance with European standards and international recommendations. Directions for improving Ukrainian legislation concerning the regulation of generative artificial intelligence in educational processes are proposed.

Keywords: artificial intelligence, education, legal regulation, academic integrity, AI Act, digitalisation.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується активним впровадженням цифрових технологій у всі сфери суспільного життя. Однією з найбільш динамічних технологій останніх років є штучний інтелект, який поступово трансформує економіку, державне управління, охорону здоров'я та освіту. Освітня сфера у цьому контексті виступає не лише простором впровадження нових цифрових інструментів, але й середовищем формування нових підходів до організації навчального процесу [1; 2].

Штучний інтелект використовується для персоналізації навчання, автоматизованого оцінювання, створення навчального контенту, аналізу освітніх результатів та управління освітніми процесами [3, с. 2 – 4]. Водночас широке використання відповідних технологій породжує значну кількість правових та етичних викликів. Зокрема, йдеться про питання захисту персональних даних, забезпечення академічної доброчесності, визначення меж допустимого використання генеративних моделей штучного інтелекту, а також забезпечення прозорості алгоритмічних рішень [3, с. 6 – 12].

Особливої актуальності ці питання набувають в умовах активного розвитку генеративного штучного інтелекту, включаючи мовні моделі, здатні створювати тексти, вирішувати аналітичні завдання та генерувати наукові матеріали. Використання таких систем у сфері освіти фактично змінює традиційні підходи до оцінювання знань, підготовки академічних робіт та реалізації освітнього процесу [4; 5].

Водночас правове регулювання відповідних процесів в Україні перебуває лише на стадії формування. Відсутність комплексного законодавства у сфері штучного інтелекту створює ризики правової невизначеності та фрагментарного регулювання [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика використання штучного інтелекту в освіті є предметом активних досліджень як у міжнародній, так і в українській науковій літературі. Питання етичних та правових аспектів використання ШІ досліджували N. Bostrom, S. Russell, L. Floridi, K. Crawford та інші. У міжнародній доктрині значна увага приділяється питанням алгоритмічної дискримінації, прозорості рішень систем штучного інтелекту та відповідальності за наслідки їх функціонування [7; 8; 9; 10].

В українській науковій літературі питання правового регулювання штучного інтелекту досліджуються переважно у контексті цифровізації державного управління, захисту персональних даних та цифрових прав людини. Водночас проблематика правового регулювання використання штучного інтелекту саме у сфері освіти залишається недостатньо розробленою.

Мета статті полягає у комплексному аналізі правового регулювання використання штучного інтелекту в освітній діяльності, визначенні основних правових ризиків та обґрунтуванні перспектив удосконалення законодавства України у відповідній сфері.

Виклад основного матеріалу. Питання визначення сутності штучного інтелекту є дискусійним як у науковій доктрині, так і у нормативно-правовій площині. Відсутність універсального визначення зумовлена міждисциплінарним характером цього явища.

Організація економічного співробітництва та розвитку визначає штучний інтелект як машинну систему, здатну для заданого набору цілей генерувати результати, такі як прогнози, рекомендації або рішення, які впливають на реальні або віртуальні середовища. Подібний підхід застосовується і в документах Європейського Союзу [11].

У AI Act штучний інтелект визначається через функціональний підхід, що дозволяє охопити широкий спектр технологій, включаючи системи машинного навчання, логічні та статистичні методи [12].

Проте зрозуміло, що штучний інтелект слід розглядати не лише як технологічний інструмент, але і як соціально-правове явище, що трансформує традиційні правові інститути. Особливо актуальним це є у сфері освіти, де вплив ШІ виходить за межі технічної оптимізації процесів.

Використання штучного інтелекту в освітній діяльності охоплює декілька ключових напрямів.

По-перше, це системи адаптивного навчання, які дозволяють формувати індивідуальні освітні траєкторії на основі аналізу навчальної поведінки здобувачів освіти. Такі системи здатні аналізувати швидкість засвоєння матеріалу, рівень складності завдань та інші параметри [13, с. 15 – 16, 3, с. 3 – 4].

По-друге, активно використовуються автоматизовані системи оцінювання знань. Вони забезпечують швидке опрацювання результатів тестування та стандартизацію оцінювання [3, с. 3 – 5].

По-третє, останніми роками особливою поширення набули генеративні моделі штучного інтелекту. Системи на кшталт ChatGPT здатні генерувати тексти, створювати аналітичні матеріали, пояснювати навчальний контент та виконувати широкий спектр освітніх завдань [4; 5].

Використання генеративного штучного інтелекту створює як нові можливості, так і нові ризики. З одного боку, відповідні системи можуть сприяти індивідуалізації навчання, підтримці студентів та розширенню доступу до знань. З іншого боку, виникають питання щодо авторства академічних робіт, достовірності інформації та меж допустимого використання таких технологій [13].

Одним із ключових міжнародних документів у сфері регулювання штучного інтелекту є Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence, ухвалена UNESCO у 2021 році. У зазначеному документі визначено основні принципи використання штучного інтелекту, включаючи дотримання прав людини, прозорість, справедливість, недискримінацію та підзвітність [14].

UNESCO наголошує на необхідності забезпечення інклюзивності цифрової освіти та запобігання посиленню цифрової нерівності. У документі також підкреслюється необхідність людського контролю над системами штучного інтелекту [14].

Важливе значення мають і принципи ОЕСД щодо штучного інтелекту. Організація акцентує увагу на необхідності створення систем ШІ, орієнтованих на людину, а також забезпечення прозорості алгоритмічних рішень [11].

Особливе місце у сучасному регулюванні штучного інтелекту займає AI Act Європейського Союзу. Цей документ є одним із перших комплексних обов'язкових нормативно-правових актів у сфері регулювання штучного інтелекту [15].

Європейська модель регулювання ШІ виходить із необхідності диференціювати правові вимоги залежно від потенційного впливу системи штучного інтелекту на права людини та освітній процес. Відповідно до згаданого документа системи штучного інтелекту класифікуються за рівнем ризику: неприйнятний ризик, високий ризик, обмежений ризик та мінімальний ризик. У контексті освіти особливе значення мають системи високого ризику. До цієї категорії належать системи, які використовуються для оцінювання результатів навчання, прийняття рішень щодо доступу до освітніх програм або моніторингу поведінки студентів.

Відповідно до AI Act для таких систем передбачено низку обов'язкових вимог: забезпечення якості даних, прозорості алгоритмів, людського контролю та оцінки ризиків [12].

В Україні питання правового регулювання штучного інтелекту в освіті перебуває на стадії формування. Станом на сьогодні відсутній окремий закон, який би комплексно регулював використання ШІ.

Водночас окремі аспекти використання штучного інтелекту регулюються чинним законодавством України. Зокрема, застосовуються положення Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про захист персональних даних» [16; 17; 18].

Певним кроком у напрямі формування державної політики стала Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалена Кабінетом Міністрів України у 2020 році. Документ визначає освіту одним із пріоритетних напрямів розвитку та використання ШІ [6].

Водночас Концепція має переважно декларативний характер і не містить детальних механізмів правового регулювання використання штучного інтелекту в освіті.

Особливої актуальності набуває проблема академічної доброчесності. Поширення генеративного штучного інтелекту суттєво змінює підходи до виконання письмових робіт та оцінювання знань.

Чинне законодавство України не містить чітких правил щодо допустимості використання генеративного ШІ при підготовці академічних робіт. У результаті заклади освіти змушені самостійно формувати внутрішні політики.

Проблематика академічної доброчесності є однією з найбільш дискусійних у контексті використання штучного інтелекту в освіті.

Використання генеративних мовних моделей ставить під сумнів традиційні підходи до оцінювання самостійності виконання академічних завдань. Системи штучного інтелекту здатні створювати тексти високої якості, що ускладнює виявлення факту використання відповідних технологій [4; 5].

При цьому абсолютна заборона використання ШІ у навчальному процесі видається малоефективною. Цифрові технології вже стали частиною сучасного освітнього середовища, а тому ключовим завданням є не заборона, а формування прозорих правил використання.

У цьому контексті доцільним є запровадження обов'язку декларування використання генеративного штучного інтелекту при підготовці академічних робіт. Подібний підхід уже застосовується окремими університетами Європейського Союзу та Великої Британії [19].

Важливо також розмежовувати допустиме використання ШІ як допоміжного інструменту та фактичну заміну самостійної роботи здобувача освіти.

Використання штучного інтелекту в освіті нерозривно пов'язане з обробкою значних обсягів персональних даних. Освітні платформи збирають інформацію про успішність, поведінку, індивідуальні особливості навчання та цифрову активність студентів. У зв'язку з цим особливого значення набуває забезпечення відповідності таких систем стандартам захисту персональних даних. Європейський підхід базується на положеннях GDPR, який встановлює вимоги щодо законності обробки даних, прозорості та мінімізації збору інформації [20]. Для України проблема захисту персональних даних у системах ШІ є особливо актуальною у контексті гармонізації законодавства з правом Європейського Союзу.

Використання алгоритмічних систем у сфері освіти також породжує ризики алгоритмічної дискримінації. Алгоритми можуть відтворювати упередження, закладені у даних, на яких вони навчалися [21, с. 759 - 764]. У сфері освіти це може призводити до необ'єктивного оцінювання результатів навчання або нерівного доступу до освітніх можливостей.

Однією з найбільш складних проблем правового регулювання штучного інтелекту є питання відповідальності. У випадку використання ШІ в освітній діяльності виникає питання: хто має нести відповідальність за помилкові або дискримінаційні рішення системи – розробник програмного забезпечення, заклад освіти чи безпосередній користувач [22, с. 1–2, 4–5]? У сучасній правовій

доктрині переважає підхід, відповідно до якого відповідальність за функціонування систем штучного інтелекту має покладатися на фізичних або юридичних осіб, які створюють, впроваджують або використовують відповідні технології [23]. У сфері освіти це означає необхідність встановлення чітких механізмів контролю за використанням алгоритмічних систем та визначення процедур оскарження автоматизованих рішень.

Аналіз сучасних тенденцій дозволяє зробити висновок про необхідність формування комплексного підходу до правового регулювання використання штучного інтелекту в освіті.

По-перше, доцільним є розроблення окремого нормативного акта або спеціального розділу в законодавстві про освіту, присвяченого використанню ШІ.

По-друге, необхідно сформувати національні стандарти використання генеративного штучного інтелекту у навчальному процесі.

По-третє, важливим є впровадження механізмів прозорості алгоритмічних рішень та забезпечення людського контролю.

По-четверте, потребує вдосконалення система захисту персональних даних у цифровому освітньому середовищі.

По-п'яте, необхідним є формування єдиних підходів до забезпечення академічної доброчесності в умовах використання генеративного штучного інтелекту.

Висновки. Штучний інтелект уже перестав бути лише перспективною технологією майбутнього та фактично став одним із елементів сучасного освітнього середовища. Його інтеграція у навчальний процес поступово змінює підходи до організації освіти, взаємодії між викладачем і здобувачем освіти, оцінювання результатів навчання та формування індивідуальних освітніх траєкторій. Водночас використання систем штучного інтелекту у сфері освіти не може розглядатися виключно як технологічне питання, оскільки воно безпосередньо стосується забезпечення фундаментальних прав людини, дотримання принципів справедливості, недискримінації, академічної доброчесності та захисту персональних даних. Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що міжнародне співтовариство поступово переходить від декларативного визнання потенціалу штучного інтелекту до формування комплексних правових механізмів його регулювання. Особливого значення у цьому контексті набуває європейський підхід, реалізований у положеннях AI Act Європейського Союзу, який базується на ризик-орієнтованій моделі та передбачає підвищені вимоги до систем штучного інтелекту, здатних впливати на права та можливості людини у сфері освіти. Встановлено, що для освітньої сфери найбільш чутливими залишаються питання академічної доброчесності, прозорості алгоритмічних рішень, захисту персональних даних та відповідальності за функціонування

систем штучного інтелекту. Особливої актуальності ці проблеми набувають у контексті поширення генеративних мовних моделей, використання яких фактично змінює традиційні підходи до підготовки академічних робіт, оцінювання знань та визначення меж самостійності здобувачів освіти. Дослідження також засвідчує, що правове регулювання використання штучного інтелекту в освіті в Україні наразі перебуває лише на стадії формування. Наявне законодавство регулює окремі аспекти цифровізації освітнього процесу, однак не містить комплексного механізму, який би визначав принципи, межі та гарантії використання систем штучного інтелекту у сфері освіти. У результаті це створює ризики правової невизначеності та формування неоднакової практики застосування відповідних технологій різними закладами освіти. У сучасних умовах ключовим завданням державної політики має стати не обмеження використання штучного інтелекту, а формування зрозумілих, прозорих і збалансованих правил його застосування. Правове регулювання у цій сфері повинно забезпечувати одночасно підтримку інноваційного розвитку освіти та належний рівень захисту прав людини. Саме тому перспективним напрямом є гармонізація українського законодавства з європейськими стандартами регулювання ШІ, розроблення спеціальних механізмів забезпечення академічної доброчесності в умовах використання генеративного штучного інтелекту, а також впровадження принципів прозорості та людського контролю над алгоритмічними рішеннями у сфері освіти. Таким чином, ефективне правове регулювання використання штучного інтелекту в освітній діяльності має ґрунтуватися на поєднанні технологічного розвитку, правової визначеності та людиноцентричного підходу, за якого цифрові інновації використовуються не як заміна людської участі, а як інструмент підвищення якості, доступності та справедливості освіти.

Література

1. Selwyn N. *Education and Technology: Key Issues and Debates*. 3rd ed. London : Bloomsbury Academic, 2022. 248 p.
2. Russell S., Norvig P. *Artificial Intelligence: A Modern Approach*. 4th ed. Harlow : Pearson, 2020. 1152 p.
3. Bulut O., Beiting-Parrish M., Casabianca J., Slater S. C., Jiao H., Song D. et al. The Rise of Artificial Intelligence in Educational Measurement: Opportunities and Ethical Challenges. *Chinese/English Journal of Educational Measurement and Evaluation*. 2024. Vol. 5, Iss. 3. P. 1–34. DOI: <https://doi.org/10.59863/MIQL7785>.
4. Miao F., Holmes W. *Guidance for Generative AI in Education and Research*. Paris : UNESCO, 2023. 44 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693> (дата звернення: 06.05.2026).
5. OpenAI. *GPT-4 Technical Report*. 2023. URL: <https://arxiv.org/abs/2303.08774> (дата звернення: 06.05.2026).

6. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80> (дата звернення: 06.05.2026).
7. Bostrom N. *Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies*. Oxford : Oxford University Press, 2014. 352 p.
8. Floridi L. *The Ethics of Artificial Intelligence: Principles, Challenges, and Opportunities*. Oxford : Oxford University Press, 2023. 384 p.
9. Pasquale F. *The Black Box Society: The Secret Algorithms That Control Money and Information*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 2015. 320 p.
10. Eubanks V. *Automating Inequality: How High-Tech Tools Profile, Police, and Punish the Poor*. New York : St. Martin's Press, 2018. 288 p.
11. OECD. *Recommendation of the Council on Artificial Intelligence*. OECD/LEGAL/0449. 2019, amended 2024. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0449> (дата звернення: 06.05.2026).
12. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence. *Official Journal of the European Union*. 2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj> (дата звернення: 06.05.2026).
13. UNESCO. *AI and Education: Guidance for Policy-Makers*. Paris : UNESCO, 2021. 50 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000376709> (дата звернення: 06.05.2026).
14. UNESCO. *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence*. Paris : UNESCO, 2021. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137> (дата звернення: 06.05.2026).
15. Veale M., Borgesius F. Z. *Demystifying the Draft EU Artificial Intelligence Act*. *Computer Law Review International*. 2021. Vol. 22, No. 4. P. 97–112.
16. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 06.05.2026).
17. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 06.05.2026).
18. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення: 06.05.2026).
19. European Parliament. *Resolution of 19 May 2021 on artificial intelligence in education, culture and the audiovisual sector*. 2020/2017(INI). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0238_EN.html (дата звернення: 06.05.2026).
20. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data. *Official Journal of the European Union*. 2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj> (дата звернення: 06.05.2026).
21. Mantelero A. *AI and Big Data: A blueprint for a human rights, social and ethical impact assessment*. *Computer Law & Security Review*. 2018. Vol. 34, No. 4. P. 754–772. DOI <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2018.05.017>
22. Cath C. *Governing artificial intelligence: ethical, legal and technical opportunities and challenges*. *Philosophical Transactions of the Royal Society A*. 2018. Vol. 376. Article 20180080.
23. Council of Europe. *European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their Environment*. Strasbourg, 2018. URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c> (дата звернення: 06.05.2026).

References

1. Selwyn N. Education and Technology: Key Issues and Debates. 3rd ed. London : Bloomsbury Academic, 2022. 248 p.
2. Russell S., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. 4th ed. Harlow : Pearson, 2020. 1152 p.
3. Bulut O., Beiting-Parrish M., Casabianca J., Slater S. C., Jiao H., Song D. et al. The Rise of Artificial Intelligence in Educational Measurement: Opportunities and Ethical Challenges. Chinese/English Journal of Educational Measurement and Evaluation. 2024. Vol. 5, Iss. 3. P. 1–34. DOI: <https://doi.org/10.59863/MIQL7785>.
4. Miao F., Holmes W. Guidance for Generative AI in Education and Research. Paris : UNESCO, 2023. 44 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693> (accessed: 06.05.2026).
5. OpenAI. GPT-4 Technical Report. 2023. URL: <https://arxiv.org/abs/2303.08774> (accessed: 06.05.2026).
6. Concept for the Development of Artificial Intelligence in Ukraine : approved by the Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 02.12.2020 No. 1556-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80> (accessed: 06.05.2026).
7. Bostrom N. Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies. Oxford : Oxford University Press, 2014. 352 p.
8. Floridi L. The Ethics of Artificial Intelligence: Principles, Challenges, and Opportunities. Oxford : Oxford University Press, 2023. 384 p.
9. Pasquale F. The Black Box Society: The Secret Algorithms That Control Money and Information. Cambridge, MA : Harvard University Press, 2015. 320 p.
10. Eubanks V. Automating Inequality: How High-Tech Tools Profile, Police, and Punish the Poor. New York : St. Martin's Press, 2018. 288 p.
11. OECD. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence. OECD/LEGAL/0449. 2019, amended 2024. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0449> (accessed: 06.05.2026).
12. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence. Official Journal of the European Union. 2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj> (accessed: 06.05.2026).
13. UNESCO. AI and Education: Guidance for Policy-Makers. Paris : UNESCO, 2021. 50 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000376709> (accessed: 06.05.2026).
14. UNESCO. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. Paris : UNESCO, 2021. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137> (accessed: 06.05.2026).
15. Veale M., Borgesius F. Z. Demystifying the Draft EU Artificial Intelligence Act. Computer Law Review International. 2021. Vol. 22, No. 4. P. 97–112.
16. On Education : Law of Ukraine dated 05.09.2017 No. 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (accessed: 06.05.2026).
17. On Higher Education : Law of Ukraine dated 01.07.2014 No. 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (accessed: 06.05.2026).
18. On Personal Data Protection : Law of Ukraine dated 01.06.2010 No. 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (accessed: 06.05.2026).
19. European Parliament. Resolution of 19 May 2021 on artificial intelligence in education, culture and the audiovisual sector. 2020/2017(INI). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0238_EN.html (accessed: 06.05.2026).

20. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data. Official Journal of the European Union. 2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj> (accessed: 06.05.2026).

21. Mantelero A. AI and Big Data: A blueprint for a human rights, social and ethical impact assessment. Computer Law & Security Review. 2018. Vol. 34, No. 4. P. 754–772. DOI <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2018.05.017>

22. Cath C. Governing artificial intelligence: ethical, legal and technical opportunities and challenges. Philosophical Transactions of the Royal Society A. 2018. Vol. 376. Article 20180080.

23. Council of Europe. European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their Environment. Strasbourg, 2018. URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c> (accessed: 06.05.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 24.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 08.05.2026

УДК 341.217:340.137(477)

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-5\(47\)-2626-2638](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-5(47)-2626-2638)

Толкованов В'ячеслав Вікторович доктор права (Франція), кандидат юридичних наук, доктор наук з державного управління, професор (Україна), професор кафедри теорії та практики управління, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ, <https://orcid.org/0000-0003-2698-3327>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз сучасного етапу адаптації національного законодавства України до права Європейського Союзу в умовах реалізації політики європейської інтеграції та переходу до переговорної моделі вступу до ЄС. Досліджено трансформацію механізму адаптації законодавства від виконання зобов'язань у межах Угоди про асоціацію до системної імплементації *acquis* ЄС відповідно до переговорної архітектури Європейського Союзу.

Проаналізовано результати процесу «self-screening» законодавства України, а також визначено основні тенденції та проблеми правової гармонізації. Обґрунтовано, що сучасна адаптація законодавства має комплексний характер і охоплює не лише формальне наближення нормативно-правових актів до *acquis* ЄС, але й забезпечення ефективного правозастосування, інституційної спроможності та управлінської трансформації держави.

Особливу увагу приділено аналізу Національної програми адаптації законодавства України до права ЄС як ключового інструменту стратегічного управління реформами. Розкрито її роль у забезпеченні системності, координації та моніторингу євроінтеграційних процесів. Визначено значення дорожніх карт, переговорних кластерів, міжвідомчої координації та цифрових механізмів моніторингу, зокрема системи «Пульс вступу», у реалізації політики адаптації законодавства.

Досліджено підходи Європейської Комісії до оцінки прогресу України у сфері адаптації законодавства, а також роль Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України та інших інституцій у забезпеченні виконання євроінтеграційних зобов'язань. Окрему увагу приділено ролі парламенту у процесі транспозиції права ЄС, парламентського контролю та забезпечення демократичної легітимності реформ.

Встановлено, що ключовими проблемами сучасного етапу адаптації законодавства є значний обсяг *acquis* ЄС, обмежена інституційна спроможність органів державної влади, недостатня координація між суб'єктами євроінтеграційного процесу, розрив між формальним прийняттям законодавства та його практичним застосуванням, а також вплив воєнного стану на реалізацію реформ.

За результатами дослідження запропоновано напрями вдосконалення механізму адаптації законодавства України до права ЄС, зокрема посилення інституційної спроможності, впровадження системної оцінки впливу законодавства, удосконалення міжвідомчої координації, цифровізації процесів моніторингу та розширення участі громадянського суспільства й експертного середовища у формуванні євроінтеграційної політики держави.

Ключові слова: Європейський Союз (ЄС), право ЄС, адаптація законодавства, європейська інтеграція, *acquis* ЄС, гармонізація права, Україна, Уряд, Парламент.

Vyacheslav Tolkovanov Doctor in Law (France), PhD in Law, Doctor of Sciences in Public Administration, Professor (Ukraine), Professor of the Department of Theory and Practice of Management, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv, <https://orcid.org/0000-0003-2698-3327>

CURRENT ISSUES OF ADAPTATION OF UKRAINIAN NATIONAL LEGISLATION TO EU LAW IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF EUROPEAN INTEGRATION POLICY

Abstract. The article provides a comprehensive analysis of the current stage of adaptation of Ukrainian national legislation to European Union law in the context of the implementation of European integration policy and the transition to the negotiation-based model of accession to the EU. The study examines the transformation of the legislative adaptation mechanism from the implementation of obligations under the Association Agreement to the systemic implementation of the EU *acquis* in accordance with the negotiation architecture of the European Union.

The results of the self-screening process of Ukrainian legislation are analysed, and the main trends and challenges of legal harmonisation are identified. It is substantiated that the modern process of legislative adaptation has a comprehensive nature and includes not only the formal approximation of нормативно-правових acts to the EU *acquis*, but also the establishment of effective law enforcement mechanisms, institutional capacity, and the managerial transformation of the state.

Particular attention is paid to the analysis of the National Programme for the Adaptation of Ukrainian Legislation to EU Law as a key instrument of strategic reform

management. Its role in ensuring the systemic nature, coordination, and monitoring of European integration processes is revealed. The significance of roadmaps, negotiation clusters, interinstitutional coordination, and digital monitoring mechanisms, particularly the “Accession Pulse” system, in the implementation of legislative adaptation policy is determined.

The article examines the approaches of the European Commission to assessing Ukraine’s progress in the field of legislative adaptation, as well as the role of the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine, and other institutions in ensuring the implementation of European integration obligations. Particular attention is devoted to the role of Parliament in the transposition of the EU acquis, parliamentary oversight, and ensuring the democratic legitimacy of reforms.

It is established that the key challenges of the current stage of legislative adaptation include the large volume of the EU acquis, limited institutional capacity of public authorities, insufficient coordination among the actors involved in the European integration process, the gap between the formal adoption of legislation and its practical implementation, as well as the impact of martial law on the implementation of reforms.

Based on the results of the study, the appropriate recommendations for improving the mechanism of adaptation of Ukrainian legislation to EU law are proposed, including strengthening institutional capacity, introducing a systematic legislative impact assessment, improving interinstitutional coordination, digitalising monitoring processes, and expanding the participation of civil society and the expert community in shaping the state’s European integration policy.

Keywords: European Union (EU), EU law, legislative adaptation, European integration, EU acquis, legal harmonisation, Ukraine, Government, Parliament.

Постановка проблеми

Європейська інтеграція України є одним із ключових стратегічних напрямів державної політики, що визначає сучасний вектор трансформації правової, інституційної та управлінської системи держави. В умовах набуття Україною статусу держави-кандидата на вступ до Європейського Союзу та переходу до переговорного процесу питання адаптації національного законодавства до права ЄС набувають особливого значення. Йдеться не лише про формальне наближення нормативно-правових актів до *acquis* ЄС, але й про забезпечення здатності держави ефективно імплементувати та застосовувати європейські правові стандарти у практичній діяльності органів влади.

Актуальність цієї проблематики зумовлена тим, що сучасний етап європейської інтеграції України характеризується переходом від виконання окремих зобов’язань у межах Угоди про асоціацію до системної інтеграції у правовий простір Європейського Союзу. У зв’язку з цим адаптація законодавства трансформується з переважно технічного процесу гармонізації норм у

комплексний механізм реалізації державної політики, який охоплює законодавчі, інституційні, організаційні та управлінські аспекти.

Ключовим етапом формування сучасної моделі адаптації законодавства стало ухвалення Національної програми адаптації законодавства України до права ЄС, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2026 року № 438 [3]. Зазначена Програма є системоутворюючим стратегічним документом, який визначає пріоритети, механізми та етапи імплементації *acquis* ЄС відповідно до структури переговорного процесу щодо вступу України до Європейського Союзу.

Водночас процес адаптації законодавства супроводжується низкою системних викликів (зокрема, складність міжвідомчої координації, обмежена інституційна спроможність органів державної влади, недостатня інтеграція механізмів оцінки впливу законодавства та наявність розриву між формальним прийняттям законодавства і його практичним застосуванням тощо). Додатковим фактором, що впливає на реалізацію реформ, є воєнний стан та необхідність одночасного забезпечення безпекових і євроінтеграційних пріоритетів держави. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження сучасних механізмів адаптації законодавства України до права ЄС, аналіз інституційної архітектури управління цим процесом, ролі Уряду та Парламенту у забезпеченні виконання євроінтеграційних зобов'язань, а також визначення основних проблем і перспектив подальшого розвитку системи правової адаптації в умовах переговорного процесу щодо членства України в Європейському Союзі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання адаптації законодавства України до права Європейського Союзу та реалізації політики європейської інтеграції є предметом наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Значний внесок у дослідження проблем адаптації національного законодавства до *acquis* ЄС, особливостям функціонування правової системи Європейського Союзу, механізмам імплементації директив та регламентів ЄС, розвитку інституційної спроможності держави, а також правовим і організаційним аспектам реалізації євроінтеграційної політики України зробили Т. Анакіна, О. Задорожній, М. Канавець, О. Копиленко, О. Кот, П. Крейг, М. Крмон, І. Кресіна, К. Ленартс, В. Муравйов, А. Отт, О. Петришин, А. Пухтецька, М. Савчин, О. Скрипнюк, Р. Стефанчук, Р. Шютце, Н. Щербак та інші дослідники.

Водночас сучасний етап європейської інтеграції України, пов'язаний із набуттям статусу держави-кандидата на вступ до ЄС, початком переговорного процесу та формуванням нової системи стратегічного управління євроінтеграційними реформами, зумовлює необхідність подальшого наукового осмислення механізмів адаптації законодавства до *acquis* ЄС. Особливої актуальності набувають питання реалізації Національної програми адаптації законодавства

України до права ЄС, розвитку інституційної архітектури координації євроінтеграційної політики, забезпечення ефективної взаємодії між урядом і парламентом, а також удосконалення механізмів моніторингу, оцінки та практичного застосування адаптованого законодавства в умовах воєнного стану та післявоєнної трансформації держави.

Мета статті.

Метою статті є всебічний аналіз сучасного стану адаптації законодавства України до *acquis* ЄС, механізмів реалізації Національної програми адаптації законодавства України до права ЄС, а також основних проблем і перспектив подальшої правової гармонізації в умовах реалізації політики європейської інтеграції та переговорного процесу щодо вступу України до Європейського Союзу.

Постановка проблеми.

Адаптація законодавства України до права Європейського Союзу на сучасному етапі є складним, багаторівневим і динамічним процесом, який виходить за межі традиційного розуміння гармонізації правових норм. У класичному підході адаптація розглядається як приведення національного законодавства у відповідність до *acquis* ЄС. Водночас у контексті набуття Україною статусу держави-кандидата та відкриття переговорного процесу цей процес набуває якісно нового значення і трансформується у системну реформу правової, інституційної та управлінської моделі держави.

Після подання Україною заявки на членство в Європейському Союзі у лютому 2022 року та отримання статусу кандидата у червні 2022 року Українська держава перейшла до нового етапу євроінтеграції, що передбачає виконання Копенгагенських критеріїв, включаючи здатність не лише формально імплементувати *acquis* ЄС, а й забезпечувати його ефективно застосування. У цьому контексті адаптація законодавства набуває не лише нормативного, а й функціонального значення, оскільки оцінюється не тільки відповідність тексту законодавчих актів нормам права ЄС, але й ефективність їх практичної реалізації.

Ключовим елементом переходу до переговорної моделі адаптації стало проведення процесу первинної оцінки стану імплементативних актів права ЄС – «self-screening». Цей процес охопив близько 28 тисяч актів права ЄС, що були проаналізовані за участю органів державної влади, експертного середовища та міжнародних партнерів. Масштаб такої оцінки засвідчує системний характер підготовки України до членства в ЄС та необхідність комплексного підходу до визначення пріоритетів адаптації. За результатами «self-screening» було встановлено, що частина актів права ЄС уже імплементована у національне законодавство, частина потребує подальшої імплементативної роботи, а значна кількість актів не потребує транспозиції з огляду на їхній процедурний, рекомендаційний

або інший специфічний характер. Зокрема, було визначено, що 2739 актів права ЄС підлягають подальшій імплементації, 1625 актів уже повністю імплементовано, а понад 23 тисячі актів не потребують імплементації. Ці дані дозволяють зробити висновок про наявність значного попереднього рівня наближення українського законодавства до *acquis* ЄС, сформованого насамперед у межах виконання Угоди про асоціацію [2].

Важливим результатом «self-screening» стало формування аналітичних звітів за переговорними розділами, які стали основою для подальшого переговорного процесу та розроблення Національної програми адаптації законодавства України до права ЄС. Ці звіти структуровані відповідно до переговорної логіки Європейського Союзу й охоплюють ключові сфери *acquis*: внутрішній ринок, конкуренцію, енергетику, транспорт, екологію, цифровізацію, правосуддя, фінансовий контроль, соціальну політику та інші напрями.

Право ЄС («*Acquis*» ЄС) структуровано у 34 переговорні розділи, об'єднані у 6 тематичних кластерів [6]. Така кластерна структура визначає не лише технічну логіку переговорів, а й порядок пріоритизації реформ. Особливе значення має кластер «Основи процесу вступу до ЄС», який охоплює верховенство права, демократичні інституції, права людини, реформу державного управління та інші фундаментальні напрями. Саме цей кластер відкривається першим і закривається останнім, що відображає пріоритетність інституційної та правової спроможності держави у процесі вступу.

Результати скринінгу також виявили низку системних проблем, які впливають на ефективність адаптації національного законодавства, серед них недостатня інституційна спроможність органів влади, брак кваліфікованих кадрів, потреба у додатковому фінансуванні та експертній підтримці, складність координації між різними органами влади, а також необхідність забезпечення якісного перекладу та тлумачення актів права ЄС.

Слід також зазначити, що підписання у 2014 році та реалізація Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [1] стала фундаментальним етапом трансформації національної правової системи та ключовим інструментом адаптації законодавства України до *acquis* ЄС. Починаючи з 2014 року, саме Угода визначила інституційну, нормативну та процедурну рамку поступового наближення українського законодавства до стандартів Європейського Союзу, забезпечуючи інтеграцію України до внутрішнього ринку ЄС і формування передумов для майбутнього членства.

Особливістю Угоди про асоціацію є її комплексний характер, оскільки вона містить детальні додатки з переліком актів права ЄС, що підлягають імплементації у визначені строки. Це дозволяє розглядати адаптацію законодавства як структурований і поетапний процес, який охоплює практично всі сфери державної політики – від технічного регулювання, конкуренції та

державних закупівель до енергетики, транспорту, соціальної політики, охорони довкілля та захисту прав людини. У цьому контексті адаптація законодавства набуває не лише правового, а й економічного та інституційного виміру. Вона спрямована не тільки на зміну норм права, а й на створення передумов для функціонування державних інституцій відповідно до європейських стандартів, забезпечення прозорості управління, розвитку ринкової економіки, конкурентного середовища та належного захисту прав громадян.

Значні результати адаптації законодавства України в межах реалізації Угоди про асоціацію підтверджуються офіційними даними. За період 2014-2024 років загальний рівень виконання Угоди зріс до понад 80%, що свідчить про високий рівень наближення національного законодавства до *acquis* ЄС. Водночас виконання запланованих заходів у 2024 році також демонструє збереження динаміки реформ навіть в умовах воєнного стану [2].

Важливим досягненням реалізації Угоди про асоціацію є не лише формальне наближення законодавства, але й забезпечення глибоких структурних змін у державному управлінні та економіці. Імплементация норм *acquis* ЄС сприяла формуванню конкурентного ринкового середовища, підвищенню прозорості державного управління, розвитку системи публічних закупівель відповідно до європейських стандартів, інтеграції України в європейські енергетичні та транспортні мережі, а також посиленню захисту прав людини та верховенства права.

Слід підкреслити, що адаптація законодавства у межах Угоди про асоціацію стала основою для переходу України до переговорного процесу щодо вступу до Європейського Союзу. Результати імплементації Угоди використовуються під час офіційного скринінгу законодавства, який є невід'ємною частиною переговорної процедури. Саме тому Угоду про асоціацію можна розглядати як підготовчий етап до повноцінної переговорної моделі адаптації *acquis* ЄС.

Крім того, реалізація Угоди сприяла формуванню нової інституційної архітектури євроінтеграційного процесу, включаючи міжвідомчу координацію, робочі групи, спеціалізовані підрозділи у міністерствах та посилення ролі парламенту. Це свідчить про інституціоналізацію процесу адаптації законодавства та його інтеграцію у загальну систему державного управління.

У контексті європейської інтеграції України особливого значення набуває оцінка процесу адаптації національного законодавства до права Європейського Союзу, яка здійснюється Європейською Комісією в межах щорічних звітів про розширення.

Такі звіти формують комплексне бачення рівня готовності держави-кандидата до виконання зобов'язань членства та виступають ключовим орієнтиром для подальших реформ [6].

Європейська Комісія розглядає адаптацію законодавства як складову ширшого критерію – здатності держави виконувати зобов'язання членства в ЄС. Це означає, що оцінка не обмежується формальним наближенням нормативно-правових актів, а включає аналіз ефективності їх застосування, функціонування інституцій та відповідності європейським стандартам управління. Відтак адаптація законодавства оцінюється не лише як правовий, а й як інституційний та управлінський процес.

Методологія оцінки, яку застосовує Європейська Комісія, базується на двох ключових параметрах, зокрема на рівні підготовки та прогресі. Рівень підготовки визначається за шкалою від початкового етапу до високого рівня відповідності *acquis*, тоді як прогрес оцінюється за динамікою змін протягом звітного періоду. Такий підхід дозволяє розглядати адаптацію законодавства як поступовий і безперервний процес, що потребує системних зусиль з боку держави.

Загальна оцінка Європейської Комісії [6] свідчить про те, що Україна демонструє стійку відданість європейському курсу та забезпечує поступовий прогрес у наближенні законодавства до *acquis* ЄС навіть в умовах воєнного стану. Водночас підкреслюється нерівномірність адаптації між секторами, що зумовлено складністю відповідних політик ЄС, різним рівнем попереднього наближення та неоднаковою інституційною спроможністю органів влади.

Особливу увагу Європейська Комісія приділяє питанням ефективності правозастосування [6]. Формальне прийняття законодавства не є достатнім для досягнення відповідності *acquis* ЄС. Ключовими умовами успішної адаптації визначаються належна адміністративна спроможність, функціонування незалежних та ефективних інституцій, впровадження механізмів контролю й моніторингу виконання законодавства, а також відповідність практики правозастосування європейським стандартам. У цьому контексті Європейська Комісія окремо підкреслює важливість реформ у сфері державного управління, судової системи та антикорупційної політики. Зокрема, відзначається необхідність посилення незалежності судових органів, забезпечення прозорості та ефективності антикорупційних інституцій, а також підвищення якості державної служби. Водночас звертається увага на ризики, пов'язані з політизацією окремих інституцій та недостатнім рівнем координації між органами влади. Належне реагування Уряду України на рекомендації Європейської Комісії є невід'ємною складовою сучасної політики європейської інтеграції та ключовим механізмом забезпечення адаптації національного законодавства до права Європейського Союзу.

Важливим завданням на сьогодні є необхідність посилення міжінституційної взаємодії, особливо між виконавчою та законодавчою гілками влади. Ефективна адаптація законодавства можлива лише за умови тісної координації

між усіма учасниками євроінтеграційного процесу, включаючи органи державної влади, парламент, громадянське суспільство та експертне середовище [5]. Інституційна архітектура координації процесу адаптації законодавства в Україні базується на багаторівневій системі, центральне місце в якій посідає Кабінет Міністрів України як головний орган виконавчої влади, відповідальний за формування та реалізацію державної політики у сфері європейської інтеграції. Центральні органи виконавчої влади виступають суб'єктами розроблення та імплементації нормативно-правових актів, тоді як Верховна Рада України забезпечує їх законодавче оформлення. Особливе значення у цій системі має міжвідомча координація, яка покликана забезпечити узгодженість дій різних органів державної влади, уникнення дублювання функцій та ефективний розподіл ресурсів. У цьому контексті важливу роль відіграє Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції, який виконує функції координації, моніторингу та методичного супроводу процесу адаптації законодавства.

Слід зазначити, що у сучасних умовах реалізації політики європейської інтеграції Верховна Рада України відіграє ключову та багатовимірну роль, яка виходить далеко за межі традиційного розуміння парламенту як органу законодавчої влади. В умовах переговорного процесу щодо вступу до Європейського Союзу парламент трансформується у стратегічного актора, який забезпечує не лише прийняття законодавства, але й формування політики, здійснення контролю та забезпечення демократичної легітимності реформ. Передусім, Верховна Рада України виступає основним суб'єктом законодавчої адаптації *acquis* ЄС, оскільки значна частина заходів, передбачених Національною програмою адаптації законодавства, потребує прийняття або внесення змін до законів. У цьому контексті парламент виконує функцію законодавчого драйвера процесу європейської інтеграції, забезпечуючи транспозицію норм права ЄС у національну правову систему.

Водночас роль парламенту не обмежується нормотворчою функцією [5]. На сучасному етапі Верховна Рада поступово інтегрується у повний цикл формування державної політики, що відповідає європейській практиці *governance*.

Ключовим напрямом діяльності парламенту є також здійснення контрольної функції, яка набуває особливого значення у контексті переговорного процесу. Верховна Рада забезпечує парламентський нагляд за виконанням реформ, передбачених дорожніми картами та Національною програмою адаптації, зокрема у сферах верховенства права, функціонування демократичних інституцій та публічного управління. Це включає проведення парламентських слухань, аналіз звітів органів виконавчої влади, а також оцінку ефективності реалізації законодавства [5].

Разом з тим, аналіз сучасного стану парламентської діяльності у сфері європейської інтеграції свідчить про наявність низки суттєвих проблем. Одним із ключових викликів є недостатній рівень пріоритизації законодавчих ініціатив, пов'язаних із євроінтеграцією. Хоча в Україні запроваджено механізм так званого «EU-flag» для ідентифікації законопроектів, пов'язаних із правом ЄС, цей інструмент наразі виконує переважно інформаційну функцію і не забезпечує їх пріоритетного розгляду [4].

Одночасно слід наголосити на низькій частці євроінтеграційного законодавства у загальному обсязі законодавчої діяльності [2; 6]. Така ситуація є недостатньою з огляду на масштаб завдань адаптації законодавства та свідчить про необхідність посилення ролі парламенту у цьому процесі.

На сучасному етапі європейської інтеграції України ключову роль у забезпеченні системності та ефективності адаптації національного законодавства до права Європейського Союзу відіграє Національна програма адаптації законодавства України до *acquis* ЄС, затверджена Урядом України 01 квітня 2026 року [3]. Вона виступає базовим стратегічним документом, який формує інституційний і правовий каркас реалізації євроінтеграційної політики держави та забезпечує координацію реформ у всіх сферах державного управління.

Ухвалення Національної програми стало логічним продовженням процесу адаптації законодавства, який раніше здійснювався у межах виконання Угоди про асоціацію, та водночас означало перехід до нової моделі, безпосередньо пов'язаної з переговорною архітектурою вступу України до ЄС. На відміну від попередніх підходів, що були зосереджені переважно на виконанні окремих зобов'язань за Угодою, Національна програма має всеохопний характер і орієнтована на системне наближення до *acquis* у межах переговорного процесу. Особливістю Національної програми є її структурна інтеграція з логікою переговорного процесу Європейського Союзу. Програма охоплює всі переговорні розділи *acquis* ЄС, згруповані у відповідні тематичні кластери, що забезпечує узгодженість національної політики реформ із процедурою переговорів про вступ. Такий підхід дозволяє синхронізувати адаптацію законодавства з виконанням критеріїв членства та поступово інтегрувати Україну у правову систему ЄС.

Одночасно слід зазначити, що сучасний етап адаптації законодавства України до права Європейського Союзу характеризується переходом до інституціоналізованої системи моніторингу та оцінки результативності реформ, що відповідає принципам *evidence-based policy*, притаманним державам-членам ЄС. У контексті переговорного процесу щодо вступу до Європейського Союзу моніторинг перестає бути допоміжною функцією та трансформується у ключовий елемент стратегічного управління євроінтеграційними процесами, забезпечуючи зв'язок між плануванням реформ і фактичними результатами їх реалізації [4].

Водночас складність координації між різними органами влади, обмеженість кадрових ресурсів та високий рівень навантаження на державні інституції також впливають на ефективність системи моніторингу. У цьому контексті особливого значення набуває розвиток механізмів оцінки ефективності реформ, які мають доповнювати моніторинг та забезпечувати аналіз досягнутих результатів і їх впливу.

Впровадження таких підходів дозволить перейти від оцінки виконання заходів до оцінки їх результативності та ефективності, що є ключовою вимогою Європейського Союзу.

Висновки

Проведений аналіз теоретико-правових, інституційних та інших аспектів адаптації національного законодавства України до права Європейського Союзу дозволяє зробити висновок, що цей процес набув якісно нового змісту у зв'язку з переходом України до переговорної моделі європейської інтеграції. Якщо на попередньому етапі адаптація переважно здійснювалася в межах виконання Угоди про асоціацію, то нині вона інтегрована у ширшу систему підготовки до членства в ЄС та пов'язана з виконанням зобов'язань за всіма переговорними розділами *acquis*.

Встановлено, що сучасна адаптація законодавства охоплює не лише формальну транспозицію норм права ЄС у національне законодавство, але й забезпечення ефективного правозастосування, розвиток інституційної спроможності, цифровізацію управління, посилення міжвідомчої координації та формування механізмів моніторингу результативності реформ. Ключовим інструментом стратегічного управління цим процесом стала Національна програма адаптації законодавства України до права ЄС, яка забезпечує системність, послідовність і контрольованість виконання євроінтеграційних зобов'язань. Її інтеграція з дорожніми картами, планами заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії та цифровою системою «Пульс вступу» свідчить про формування нової інституційної архітектури європейської інтеграції.

Разом з тим, аналіз засвідчує наявність системних проблем, які можуть стримувати ефективність адаптації. До них належать значний обсяг *acquis* ЄС, обмежена інституційна спроможність органів влади, недостатня якість законодавчого процесу, слабка інтеграція оцінки впливу, розрив між прийняттям законодавства та його практичним застосуванням, а також складність координації між урядом, парламентом та іншими суб'єктами євроінтеграційного процесу. З огляду на зазначене, є доцільним розглянути наступні рекомендації:

1. Посилити інституційну спроможність органів державної влади, відповідальних за адаптацію законодавства, шляхом розвитку спеціалізованих підрозділів з питань права ЄС, підвищення кваліфікації державних службовців та забезпечення належного ресурсного супроводу реформ.

2. Удосконалити міжвідомчу координацію у сфері європейської інтеграції шляхом чіткого розмежування повноважень між органами виконавчої влади, Урядовим офісом, профільними міністерствами та переговорними групами.

3. Посилити роль Верховної Ради України у процесі адаптації законодавства шляхом запровадження ефективної спеціальної процедури розгляду євроінтеграційних законопроектів, пов'язаної з пріоритетами Національної програми та строками виконання зобов'язань.

4. Впровадити системну оцінку впливу законодавства як обов'язковий елемент підготовки євроінтеграційних законопроектів, що дозволить підвищити якість нормативно-правових актів та їх відповідність стандартам ЄС.

5. Забезпечити перехід від формального моніторингу до оцінки результативності реформ, використовуючи систему «Пульс вступу» не лише як інструмент звітності, але і як основу для прийняття управлінських рішень.

6. Посилити участь громадянського суспільства, наукового та експертного середовища у процесі адаптації законодавства, що сприятиме підвищенню прозорості, якості та суспільної легітимності реформ.

Отже, ефективність адаптації законодавства України до права ЄС визначатиметься не лише кількістю прийнятих законодавчих актів, а насамперед здатністю держави забезпечити їх належну імплементацію, практичне застосування та відповідність європейським стандартам управління. Саме перехід від формальної гармонізації до реальної правової та інституційної інтеграції є ключовою умовою успішного набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі.

Література:

1. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

2. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2025 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit-pro-vykonannya-Ugody-pro-asotsiatsiyu-za-2025-r.pdf>

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної програми адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2026-п#Textt>

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання звітування, моніторингу та оцінки результативності виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

5. Щербак Н. В. Парламентський вимір реформи державного управління: вітчизняний та зарубіжний досвід : монографія / Н.В. Щербак. – К. : Людмила, 2020. – 382 с.

6. European commission staff working document «Ukraine 2025 Report». (n.d.). enlargement.ec.europa.eu. Retrieved from http://enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2025_en

References:

1. Zakon Ukrainy «Pro ratyfikatsiu Ugody pro asotsiatiiu mij Ukrainou, z odnieyi storony, ta Evropeyskim Soyuzom, Evropeyskim spivtovarystvom z atomnoyi energii i yikhnimi derjavamy-chlenamy, z inshoyi storony» [The Law of Ukraine “On Ratification of the Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part”]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text [in Ukrainian].
2. Zvit pro vykonannya ugody pro asotsitsiu mij Ukrainou ta Evropeyskim Soyuzom za 2025 rik [Report on the Implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union for 2025]. (n.d.). eu-ua.kmu.gov.ua. Retrieved from <http://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit-pro-vykonannya-Ugody-pro-asotsiatsiyu-za-2025-r.pdf> [in Ukrainian].
3. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Natsionalnoyi programy adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do prava Evropeyskogo Soyuzu (acquis ES)» [Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Approval of the National Programme for the Adaptation of the Legislation of Ukraine to the Law of the European Union (EU acquis)»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2026-n#Textt> [in Ukrainian]
4. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Deyaki pytannia zvituvannia, monitoryngu ta otsimky rezultatyvnosti vykonannya zobov'язan Ukrainy u sferi evropeyskoyi integratsii» [Regulation of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Certain Issues of Reporting, Monitoring and Performance Evaluation of the Implementation of Ukraine’s Obligations in the Field of European Integration»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text [in Ukrainian].
5. Shcherbak, N.V. (2020). Parlamentskiy vymir reformy derjavnogo upravlinnia: vitchyzniani y ta zarubijniy dosvid [Parliamentary dimension of the public administration reform: national and international experiences]. Kyiv: Liudmyla [in Ukrainian].
6. European commission staff working document «Ukraine 2025 Report». (n.d.). enlargement.ec.europa.eu. Retrieved from http://enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2025_en

Дата першого надходження статті до видання: 23.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 07.05.2026